

МІЖНАРОДНА НАУКОВА КОНФЕРЕНЦІЯ “XIX СХОДОЗНАВЧІ ЧИТАННЯ А. КРИМСЬКОГО До 120-річчя від дня народження Андрія Ковалівського” (Київ, 16–17 жовтня 2015 р.)

16–17 жовтня 2015 р. в Інституті сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України в Києві відбулася щорічна Міжнародна наукова конференція “XIX Сходознавчі читання А. Кримського”, присвячена 120-річчю від дня народження видатного вченого-сходознавця Андрія Петровича Ковалівського (1895–1969).

У пленарній частині “А. П. Ковалівський і розвиток сходознавства”, вітаючи учасників зібрання, керівник Інституту сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України **О. В. Богомолів** насамперед окреслив те значення, яке для історії українського сходознавства має постать Андрія Петровича Ковалівського. Олександр Вікторович згадав роки свого навчання в Ленінградському університеті, де ім’я Андрія Петровича не було забуто, а студенти виховувалися на його прикладі. Він зазначив, що й тепер, звертаючись до творчої спадщини вченого, сучасні українські сходознавці отримують невичерпне джерело правдивих знань та дієвих методів у роботі з арабськими середньовічними джерелами. Передаючи слово для доповіді професорові **І. Ф. Чернікову**, **О. В. Богомолів** нагадав присутнім, що Ігор Федорович є учнем Андрія Петровича, свідком його життя та творчості. Таким чином, своєю присутністю він незримо поєднав цей захід із постаттю видатного науковця.

Далі професор **І. Ф. Черніков** зробив доповідь “Спогади про Вчителя”. Скоріше це була розповідь, у якій Ігор Федорович згадав різні цікаві моменти з особистого спілкування. Зупинився він і на деяких аспектах наукової й організаційної діяльності вченого, згадавши, зокрема, його роль у створенні Всеукраїнської асоціації сходознавства, часи педагогічної роботи як професора Харківського університету. На завершення виступу Ігор Федорович Черніков підкреслив, що він дуже пишається тим, що був учнем видатного вченого-орієнталіста Андрія Петровича Ковалівського.

Спільну доповідь **Е. Г. Циганкова** та **О. Д. Василюк** (яку виголосила Оксана Дмитрівна) присвятили першому харківському періоду наукової діяльності А. П. Ковалівського. Як відомо, опанувавши арабську та турецьку мови під час навчання у професора Агатангела Кримського в Лазаревському інституті східних мов, виходець зі шляхетного козацького роду Слобідської України, Андрій Петрович повернувся до Харкова, де багато зробив для становлення не тільки українського сходознавства, а й україністики. У виступі було наголошено, що протягом 1920-х років у роботі Ковалівського домінували українознавчі теми. І хоча східна тематика з’являється в його розвідках лише в 1928–1929 рр., насправді він значно раніше заявив про себе як ентузіаст популяризації східних мов. З доповіді можна було дізнатися про перипетії його біографії, тісно пов’язаної з негараздами, що відбувалися в ті роки з науковими установами в Україні.

О. Б. Бубенок доповів про відомості Ібн Фадлана о “гузах” у дослідженнях А. П. Ковалівського. Олег Борисович зазначив, що до 1939 р., тобто до появи перекладу “Рісале” Ібн Фадлана, зробленого Андрієм Петровичем, практично нічого не було відомо про побут, соціальний устрій, ідеологію, менталітет “гузів” першої половини X ст. Як видання 1939 р., так і наступне 1956 р. були споряджені багатими

коментарями, які дозволили науковому світу по-новому поглянути на життя огузів останніх років існування Хозарського каганату. Завдяки роботі А. П. Ковалівського археологи, історики та етнографи дістали новий значний матеріал для своїх подальших досліджень про минуле огузів.

М. А. Араджионі свій виступ “Дослідження Андрія Ковалівського про підземні сховища зерна в маріупольських греків”, який завершив пленарне засідання, присвятила маловідомій сторінці з біографії вченого. Вона зазначила, що хоча його зацікавлення цим питанням, скоріше за все, було викликане особистими мотивами (його дружина Олександра за походженням була маріупольська грекиня), підійшов до нього науковець як завжди ґрунтовно. У невеликій замітці, опублікованій у журналі “Східний світ”, Андрій Петрович стисло описав це досить цікаве явище, яке ще побутувало в 1920-х рр. у грецьких селах і яке вони, ймовірно, перенесли з Криму. На жаль, подальші етнографічні експедиції вже не фіксували такого способу зберігання зерна в цій місцевості, що збільшує значення публікації А. П. Ковалівського для сучасних дослідників. Доповідь Маргарити Анатоліївни супроводжувалася багатим візуальним ілюстративним матеріалом, що дозволило краще осягнути її.

Продовжилася робота конференції засіданнями секцій: “Мови Близького та Середнього Сходу”, “Літератури Близького та Середнього Сходу”, “Великий Степ”, “Релігії та філософські вчення Сходу”, “Далекий Схід”, “Стародавній та середньовічний Схід”, “Соціально-політичні проблеми модерного Сходу (XX – початок XXI ст.)”.

Під час роботи секції “**Мови Близького та Середнього Сходу**” (голова **В. С. Рибалкін**) розгорілася жвава дискусія, оскільки всі її учасники виявилися арабістами. Виступи присвячувалися: метричним особливостям поезії Ібн аль-Фаріда (**М. В. Бастун**); місцю категорії відмінка в арабській лінгвістичній традиції (**І. П. Рижук**); арабсько-іншомовним словникам суспільно-політичної лексики: спроба опису та класифікації (**І. В. Сівков**); семантичному освоєнню галліцизмів у туніському мовному середовищі (**О. І. Мазніченко**); транслітерації іншомовних слів у списках рукопису Павла Алеппського “Подорож патріарха Макарія” (**Ю. І. Петрова**); арабській антропонімічній моделі (**В. С. Рибалкін**).

Плідно працювала і секція “**Літератури Близького та Середнього Сходу**”, яка проходила під головуванням **О. О. Хамрая** та охоплювала різноманітні сфери літератур народів Сходу. Її учасники зробили доповіді на теми: «Світські та біблійні персонажі в мусульманському альбомі “Муракка” (XVIII ст.) з колекції Карла Фаберже» (**А. І. Колесников**); «Відображення фаталізму в “Шах-наме” Фірдоусі» (**М. Ю. Стельмах**); «Основні мотиви творчості Магтимгули Пираги (Махтумкулі Фрагі)» (**М. С. Васьків**); «Культурні зв’язки православних тюркофонів Причорномор’я в караманлійській дидактичній літературі (Istikdaf Yanıya İcrai İmil eder... (İzmir, 1844))» (**І. М. Дрига**); «Мовно-освітні проблеми в літературній спадщині Бахтіяра Вагабзаде» (**О. О. Максименко**); «Сюжетно-композиційні особливості роману Ахмада Саадаві “Франкенштейн у Багдаді”» (**О. Г. Хоміцька**); «Романтизм у туніській поезії XX ст.» (**С. В. Рибалкін**); «До питання про формування колекції рукописів гебрайською, арамейською та арабською мовами в Національній бібліотеці України ім. В. Вернадського» (**О. О. Хамрай**).

Секція “**Великий степ**” проходила під головуванням **О. Б. Бубенка**. Були заслухані доповіді: “Вольф Бейліс про уявлення ал-Мас’уді щодо географії Східної Європи” (**В. Г. Крюков**); “Східноєвропейська місія легата папи Інокентія IV абата Опізо” (**О. Б. Головка**); “Протистояння князів Олександра й Андрія Ярославовичів у контексті взаємовідносин Каракоруму та Сараю” (**С. М. Омаров**); “Свідчення Якоба Рейнтельфельса про тюрко-татарські ханства XVI ст.” (**Я. В. Пилипчук**); “Давньоукраїнський таджин” (**С. Д. Панишко**); “Сангха часів Тувинської Народної Республіки у цифрах” (**І. В. Отрощенко**); “З історії християнізації тюрків-мусульман у м. Києві (XIX ст.)” (**Н. М. Зуб (Руденко)**). У повідомленні турецького професора **Мустафи**

Орала “Декілька прикладів з фольклору гагаузів” переважала анатолійська гіпотеза про походження гагаузів.

Секція **“Релігії та філософські вчення Сходу”** проходила під головуванням **О. Д. Огнєвої**, яка зробила доповідь на тему «“Суварна прабхаса сутра” та живописні втілення її сюжетів». Свій виступ **В. В. Приймаченко** присвятив походженню легенди про переклад, старший за Септуагінту; **Д. В. Шестопалець** – інтепретаціям аятів стосовно тілесних покарань у сучасній коранічній екзегезі. Повідомлення **Д. Є. Маркова** називалося “Карунамає – Матс’ендранатх: релігійне і політичне значення синкретичного буддійського культу в традиційному Непалі”.

У роботі секції **“Далекий Схід”**, яка пройшла під головуванням **Є. В. Гобової**, окрім заявлених учасників узяв участь **С. В. Капранов** з доповіддю “Китай у житті та думці Кита Іккі”. Також виступили: **В. В. Величко** («Концепція “ослабленої вузди” у регіональній політиці танського Китаю»); **Є. В. Гобова** (“Мовна ситуація та формування культурної ідентичності у Гонконзі”); **В. А. Мусійчук** (“Емоційно-оціночні епітети як мовний засіб формування образу Китаю у в’єтнамських ЗМІ”); **С. С. Павленко** (“Головні напрями діяльності Н. Фукуди – японського віце-консула в Одесі (1906–1909)»); **С. Б. Рибалко** (“Окімоно в контексті програми саморепрезентації Японії”); **Чен Чжоу** (“Сучасна китайська каліграфія: типологія підходів”).

На секції **“Стародавній та середньовічний Схід”**, яку очолив **М. О. Тарасенко**, цікаві доповіді виголосили: **Г. В. Вертієнко** (“Нетипова зброя мітри за 10-м Яштотом”); **О. А. Заплетнюк** (“Проблема реконструкції зовнішності фараона Ехнатона”); **М. О. Тарасенко** (“Невідомі фотографії давньоєгипетського папірусу з бібліотеки О. Браницького (ІР НБУВ, Ф. XXIV, № 2702)»); **А. М. Омановський** («Ціна “великої тиші” – 3000 номісм чи лібр? Про суму данини халіфа Муавії (661–680) василевсу Константину IV (668–685)»); **Д. О. Король** (“Першовитоки цивілізаційності – проблематика докерамічних мережевих суспільств”); **Ф. І. Туранли** (“Історичні умови виникнення та характеристика арабографічних тюрксько-османських рукописних документів”).

На секції **“Соціально-політичні проблеми модерного Сходу (XX – початок XXI ст.)”**, яку очолив **Б. П. Яценко**, не всі заявлені доповідачі змогли бути присутніми. Серед найцікавіших питань, порушених під час її роботи, хотілося б відзначити такі: “Зовнішня політика і модель дипломатії Арабської Республіки Єгипет (АРЄ) початку XXI століття: інституціонально-історичний аспект” (**В. Г. Ціватий**); “Іран та Афганістан поч. XX ст. за описом чиновника митної служби Є. П. Ковальова” (**О. А. Воднева**); «“Дравідський ренесанс” та його значення для небрамінського руху в колоніальній Південній Індії» (**М. М. Усольцева**); “Англійська політична система як виклик освіченим колам Північної Індії (1885–1921 рр.)” (**Ю. С. Філь**); “Спеціальні економічні зони – каталізатор соціальних зрушень у КНР” (**А. А. Кулимчук**); “Східна Азія як геополітичний регіон сили” (**Б. П. Яценко**).

Програма читань була дуже насиченою та включала в себе не тільки заслуховування доповідей на пленарному та секційних засіданнях, а й культурну програму. Було організовано прогулянку Володимирською гіркою та Андріївським узвозом, де в невимушеній обстановці прекрасного осіннього сонячного дня учасники конференції обговорили її результати та плани майбутньої співпраці. Крім того, для всіх бажаючих відбулися екскурсії музеями Михайла Булгакова та Однієї вулиці.

За результатами роботи конференції видано збірку тез. Робочими мовами заходу були українська, російська та англійська. У читаннях взяли участь дослідники з декількох держав (Україна, Росія, Туреччина, Азербайджан, Єгипет). Доповіді стосувалися найрізноманітніших сфер орієнталістики. Можна констатувати, що формат конференції, який охоплює різнобічні питання світового сходознавства, виправдовує себе. І це ще раз довели XIX Сходознавчі читання А. Кримського, присвячені ювілею видатного арабіста Андрія Петровича Ковалівського.

О. Д. Василюк